

za előtt, a hősök emlékkertjében, ahol bronzszobra is áll. És Kiss Piroska azt felelte: „*Ne háborítsuk örök nyugalmát, hadd maradjon már véglegesen a szegedi földben! Ahol olyan tisztelettel őrzik és jelölik meg emlékét, ennyi idő után már nem lehet elszakítani.*”

Szeptemberben, a síremlék avatásán tehet majd életében először virágot a mártír kommunista lánya édesapja síremlékére, s az elvtársak, akik együtt lapták az életüket Kiss Ernővel a fasizmus rettenetes éveiben, a sikoltások korában. Mindazok, akik ha nem is hallották, de meghallották Kiss Ernő utolsó kiáltásait is!

SZ. SIMON ISTVÁN

KÁLMÁNY LAJOS LEVELEI HERRMANN ANTALHOZ

A Szegedi Egyetemi Könyvtárban található Herrmann Antal hagyatéka, s benne azt a köteg, mely Kálmány Lajos eddig ismeretlen leveleit tartalmazza az 1887. április 3-tól 1913. december 31-ig terjedő időből. Ezek közül szemeltünk ki néhányat főként azzal a céllal, hogy felhívjuk a figyelmet néprajztudományunk hőskorának egy eddig kevésbé ismert mozzanatára, arra a kapcsolatra, mely e két tudóst három évtizeden keresztül összefűzte.

Ismeretségük kezdetén, 1887-ben Kálmány nevét a Koszorúk, a Szeged Népe s több kisebb dolgozat, Herrmannét egyesületek, folyóiratok szervezése, fenntartása fémjelzi. A pesti tanár ekkor indítja *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* c. szaklapját, s munkatársakat keresve bukkan a mezőkováczsházi káplánra, ki nem zárkózik el a felhívás elől, sőt megragadja a kínálkozó lehetőséget, mert Herrmann — széles körű érdektségével, kapcsolataival, baráti körével — jelentős segítséget nyújthat számára. Könyveket és folyóiratokat, tanácsot és közbenjárást kér tőle; minden problémájával hozzá fordul, az pedig készséggel igyekszik, néha tud is segíteni. Többször megkísérli keresztülvinni plébánosi kinevezését, jövedelmezőbb helyre való juttatását, mert Kálmány anyagi helyzete alig teszi lehetővé a szűkös megélhetést, nemhogy drága szakkönyvek beszerzését engedné. Amikor 1893-ban a szeged-rókusi plébánia megszerzéséért folyó választási küzdelembe bekapcsolódik, Herrmann intésére jóformán a főváros egész tudós társadalma megmozdul, s e napokban rengeteg, Kálmány személyével foglalkozó közlemény jelenik meg a sajtóban. Az erőfeszítések azonban nem jártak sikerrel, a választás eredményét lakonikus rövidségű távirat jelenti: „Megbuktam. Kálmány”.

Az anyagi gondok mellett egészsége is megrendül, ámde kitartása, szinte fanatikus optimizmusa nem múlik. Ha a tudomány csődöt mond, kuruzslással próbálkozik, s a budapesti, bécsi orvosok után csodadoktorral, sőt ügyvéddel kezelteti magát. Egészsége megromlásának tudható be, hogy tudományos tevékenységével együtt ez időben Herrmann-nal való kapcsolata is gyengül. A levelek ritkulnak, rövidülnek; eddig nagy lelkesedéssel beszélt terveiről, munkájáról, most családi adatok után nyomoz, biliárdot akar venni, egészségi állapotával vesződik. Gyógyulása után azonban újult erővel veti magát a munkába, s a levélváltás ismét élénkül. Terveket kovácsol, s úgy látszik, hogy kapcsolatuk tovább fog bővülni, mert Herrmann időközben nyomdát vásárolt, s ez megint olyan terület, ahol barátjának segítségére lehet: Kálmány a *Hagyományok* I. kötetét az ő váci tipográfijára bizza.

A kettőjük természete között levő különbség azonban ezt a szoros, munkatársi kapcsolatot már nem tűri meg. Kálmány lobogó temperamentummal, magát és másokat kíméletlenül hajszoló türelmetlenséggel párosult szívóssága, lelkiismeretessége nem fért meg Herrmann ezerfelé szertelenül csapongó felületességével, mármár a felelőtlenség határát súroló pontatlanságával. Az ellentétek az első levéllel kezdődnek; se szeri, se száma a sürgetéseknek, szemrehányásoknak, s nem is mindig jogosan: többször megesik, hogy a kérés még meg sem érkezett, mikor már egyik reklamáló lap indul a másik után. A közös munka pedig özönnel veti fel a problémákat. Már az indulás is elhúzódik; aztán a korrekktúrák késnek, sok a sajtóhiba, rosszak a betűk, hiába a figyelmeztetés. A nyomás lassan halad. Kálmány a helyszínen néz utána a dolgoknak, perrel fenyegetőzik, de ennek sincs foganatja. Végül is elfogy a türelme, s mérges levélben közli Herrmann-nal, hogy minden kapcsolatot megszakít vele. A következők már unokaöccse írja, ő maga

csak a nyomda művezetőjével tartja az érintkezést, A néprajztudomány számára felmérhetetlenül jelentős kapcsolat ezzel megszakad, s aligha túlzás azt állítanunk, hogy e szerencsétlen fordulat hozzájárult annak a tragikus végnek a kifejlődéséhez is, mely Kálmány Lajosnak néhány év múltán osztályrészül jutott.

A levelezésből nemcsak Kálmány életének harminc éve bontakozik ki előttünk, hanem rendkívül széles érdeklődési köre, s az a törekvése is, mely a magyar összehasonlító néprajztudomány megeremtésére irányult. Az ehhez szükséges segédeszközöket Herrmann jutatta el hozzá: zsidó, kelta, szláv, mongol, csuvas, finn, német, angol, hindu, skandináv mitológiai munkákat küld számára, javaslatokkal szolgál, ötleteket ad Kálmánynak, ki — a levelek tanúsága szerint — oroszul is tanul.

A kor, melynek egy darabját e dokumentumok megvilágítják, néprajztudományunk alapozásának, az elvek kidolgozásának a kora. Kálmány Lajos a maga tiszta, modern, lényegre látó elveinek megfogalmazásával és gyakorlati alkalmazásával nem csekély szerepet vállalt belőle. Leveleiben kifejti elgondolását a néprajzi egyesületek, orgánumok céljáról, feladatáról, lehetőségeiről. Hangoztatja, hogy örködni kell a közlések tudományossága fölött; kiemeli a forrásidézetek, jegyzetek fontosságát, megkivánja a variánsok közlését; lényeges feladatnak tekintti a magyar vonatkozású részek teljes kidolgozását. Felismeri a népdalok dalmammal együtt való lejegyzésének szükségét; figyelmeztet a nyelvjárások hű visszaadására, a pontosságra; az elsők között fedezi fel a technika vívmányaiban rejlő lehetőségeket, a fonográf, a fényképezés használhatóságát. Sokszor felemlített kezdeményezése, hogy a gyűjtés helyét, idejét, a mesélő személyét feljegyzji, s elsőként alkalmazza az elbeszélők szerint csoportosított gyűjtemények azóta is követett módszerét. Mindebből az alább következő sorok még ízelítőt sem adhatnak, de élünk a reménnyel, hogy a levelezés egészében rejlő kincsek nem maradnak sokáig feltáratlanul.

I.

Mezőkovácsháza, 1887. április 3.

Kiválóan tisztelt Uram! Felhívó soraira röviden a következőkben válaszolhatok. Ha Hunfalvy méltósága felolvastatja a fentlevő dolgozatokat és az Akadémiától a szokásos illetéket megkapom, akkor az Akadémia beleegyezésével nyomathatják az értekezést a hol Hunfalvy méltósága akarja. Az utána járó illetékcén könyvekre fordítom s hogy mentül többet adhassak könyvekre, ezért dolgozom az Akadémiához mikor egyéb teendőim ezt megengedik. Vállalatát hazafias kötelességemnek tartom gyenge erőmhöz képest támogatni. Most azonban még nem tudom, hogy mire fektetendő a főszűly; szíveskedjék Uraságod folyóiratához hasonló német folyóiratot megjelölni, vagy részletes programot adni, továbbá Abafi úrral aziránt beszélni, hogy a hozzám küldött népköltésből feldolgozva küldhetek-e Uraságod füzete számára, az enyém még Szegeden van, de irtam utána s ha igen, akkor küldök balladát. Az áspis kígyót /, alatt küldöm, a verset alkalmilag uraságod visszaküldi, hogy ne kelljen lemásolnom újra, mi idővesztés. Az „Egőn valamennyi” és „Sej, Tisza” változatát nem küldhetem. Szíveskedjék Sze ged népe II. 191. 45.; Koszorúk az Alföld vadvirágai ből II. 233. lapját átolvasni, hol a variánsokról szó van. Ha az Akadémia hajlandó az ülésében felolvasott és Uraságod folyóiratában ismertetett értekezésekért a szokásos díjt megadni, rajta leszek, hogy németül érdekesebb értekezéseket írjak. Ezt a kikötést Uraságod sem veheti rossz néven. Ha én Uraságod folyóiratába akarok dolgozni, legkevesebb 100 frtot kell adnom csak még a meg nem lévő iden (!) nemzetek népköltés gyűjteményeiért, mind a mellett is, hogy van néhány kötetem. Méltóztassék figyelembe venni, hogy az ellátás mellett 200 frittal fizetett káplán vagyok és a költőzködésre is számolhatok, mi a sajátomból fizetendő. Ezek után maradtam Uraságodnak kiváló tisztelője

Kálmány Lajos

II.

Csóka, 1888. január 15.

Kiválóan tisztelt Uram! Mindenek előtt fogadja köszönetem kifejezését a küldött füzetekért! A demiurgokról szóló értekezést,¹ ha lehet, szíveskedjék kivinni, hogy az Akadémiában minél előbb felolvassák, mivel legközelebb 2–3 mythológiai

¹ Abafi (Aigner) Lajos népköltési gyűjteményét Kálmány kezdte feldolgozni, anyaga azonban a gyűjtő halála után elkallódott, s Kálmány hiába próbált nyomozni utána.

² Világunk alakulásai nyelvhasználmányainkban. Mythológiai tanulmány. Szeged 1895.

— mondhatom, szép s becses adatokat tartalmazó — értekezést küldök fel Hunfalvynak. Nem árurom el a tárgyát, kivált egy dolgozatnak, melylyel az öreg Urat (Hunfalvy) megörvendeztetem. Oly hihetetlennek tűnik fel az ember előtt, hogy ily kincseink legyenek, miszerint jónak találtam magamnak még az emberek nevét is lejegyezni, kiktől az adatokat lejegyeztem. Ha ebben a hónapban sikerül a következő műveket megkapnom: Pallasnak a mongolokról írt, mythologiai adatokat tartalmazó műveit s mongol cosmogoniai mondákat magokban foglaló műveket és a láma vallással terjedelmesen foglalkozó művet, akkor a jövő hónap második felében felküldöm az értekezéseket. Szükségem van Mon e, Nord, Heidenthum; Marcel de Serres kosmogonie des Moses művére, Steck fordításában, e két utolsó művet megrendeltem, de megkapom-e?! Ha keze ügyében kerül ily könyv, szíveskedjék leküldeni — akkor a jövő hónap második felében két dolgozatot felküldök. Lesz a népr. társaság számára is néhány dolgozatom, annak idején felküldöm. Önnek mindenesetre nagy szolgálatára lesz e társaság, azért rajta kell lennie, hogy minél előbb megalakuljon s becses lapját mint német folyóiratát magáévé tegye s anyagilag kiadásához hozzájáruljon. Ha tehetem, a jövő hónapban felrándulok egy 24 órára Pestre és szóval többet mondhatok. Még valamit! Uraságod a múlt évben azt írta, hogy Szt. Péterről becses adatokkal szolgálhat. Ha van ily munka, ezt szeretném, ha kiadatlan adatok ezek, akkor ha Pestre megyek, jegyzeteket csinállok magamnak belőlök. Kéréssem megújításával maradtam kiváló tisztelettel

Kálmány Lajos

III.

Magyarszentmárton, (1892. január eleje)

Kedves Barátom! Boldog új évet! az Ethnographiát, értem a deczemberi számot, még nem kaptam meg. Tudja meg illetékes egyéntől, hogy ha én például néhány száz esztendő s népdalt dalmammal közre teszek, oly dalt, melyet rajtam kívül író ember nem ismer, van-e nekem ehhez oly tulajdonjogom, hogy más azt utánam ki nem nyomtathatja. Tudom én azt, hogy a népdal közös kincs, de azt is tudom, hogy ezt a dalt mások nem ismerik, no meg hogy nagy kincs az irodalomra nézve. Erre legyen szíves határozott feleletet adni idézve a törvényt, ha van ilyen. Erről a kincsről hihetőleg felolvasást tartok a társaságban annyiban, hogy hozzá írt magyarázattal bemutatom. Az öreg Hunfalvy a társaságnak hagyta-e a könyvtárát? En most gyűjtök és értekezéseket írok, a vizsgát szerencsésen letettem, s így nem rabol el oly dolog, melynek nagy része úgy is elfelejteni való, sok időt. Vajjon Munkácsi mit csinál az értekezésemmel? ha leküldi, több új adattal kibővítem. Az Aigner-féle gyűjteményről hallott-e valamit, mire ment vele Aigner, a Kisfaludy-társaságnál? Üdvözölve szeretett családját s újra b. ú. é. kívánva maradtam szeretettel

Kálmány Lajos

IV.

Magyarszentmárton, 1892. január 8.

Kedves Barátom! Itt küldök a vízözönre vonatkozó két adatot; a terjedelmesebb olyan, hogy aligha dicsekedhet sok nemzet ily szép, részletes mondával. Ha kinyomattá, kérem visszaküldeni, hogy ne kelljen még egyszer lemásolni. Ugyanekkor leküldhetné a múlt évben megjelent vízözönről szóló német művet is a könyvtárból, nem különben az értekezésemet, hogy feldolgozva az eddig szerzett új adatokat, beleszűrhasam a hasonnemű adatok közé. Aigner gyűjteménye szép gyűjtemény, azt a Kisfaludy-társaságnál találja meg jegyzetekkel ellátva. Ennek sok hasznát veheti az Ethnographia részére, beszéljen Gyulaival. Nem azért írom, mert én dolgoztam fel, de minden dicsekvés nélkül mondhatom, hogy a Kisf. társaság még ilyen művet nem adott ki a változatok feltüntetésében. Tudja Isten, Aigner fentvan, gyűjteménye különb mint akár Vikaré, akár Sebestyéné s ezek elűtik, természetesen, mert közönyösen veszi. En most Ipolyi mythológiájából teszek jegyzeteket, mert a könyvet pár nap múlva fel kell küldenem Hunfalvynénak, mivel Hunfalvyé a könyv, azután mythologiai értekezés feldolgozásával is el vagyok foglalva, azért az értekezést csak később, úgy lehet több régi dalt

összevéve, tarthatom meg. Az Élet deczemberi füzetét ma sem kaptam meg, úgy látom, hogy még mindig Csókáinak hisznek lenni. Az értekezésemmel együtt le-
küldhetné N é g y e s y n e k „A magyar vers” és „A magyar verselmélet kritikai tör-
ténete” című művét is. Tisztelve mindnyájukat maradtam szeretettel

Kálmány Lajos

V.

Németelemér, 1893. január 5.

Kedves Barátom Uram! Értekezésemért több ízben írtam s ma sem kaptam meg, pedig a sorsom függhet tőle; kérem tessék azonnal a póstára tenni, hogy vasárnapig megkaphassam. Kiváló tisztelettel

Kálmány Lajos

VI.

Szeged, 1893. március 21.

Kedves Barátom! Korteskedem javában. A választás április 21-dike körül lesz, azért nem ártana, ha a lapokba szánt közleményeiteket úgy jelentetnétek meg, hogy minden hétre jusson, de április 21-dike előtt már az utolsó is megjelenjék. A szívesen ígért felolvasásodat nem vihetem keresztül, mivel itt már a felolvasások márczius közepén beveződtek. Nem fog ártani, ha beleszöhetitek a közle-
ményeitekbe, hogy Szegednek mintegy erkölcsi kötelessége a választásoknál iro-
dalmi működésemet jutalmazatlanul nem hagyni. Maradtam szeretettel

Kálmány Lajos

VII.

Szeged, 1893. március 23.

Kedves Barátom! Folyik a korteskedés javában, többen azt az ajánlatot tet-
ték, hogy ha Jókai kit most Szeged díszpolgárává választ, pár ajánló sort írna
Kállai Albert főispán úrnak Szegedre, Szeged-Rókusra való meg-
választásom ebben az esetben biztos. Ha van jó barátod, a ki Jókaival jól van,
kérd föl erre azon jogczímen, hogy a Néprajzi társaságnak nagyon érdekében van,
hogy itt Szegeden olyan embere legyen, a ki a Délvidék kincseinek megmentésén
fáradozókat nem csak szívesen fogadja, de a gyűjtést illetőleg felvilágosításokat
is adhat. Szerető barátod

Kálmány Lajos

VIII.

Németelemér, 1893. április 28.

Kedves Barátom! Látom, nem ismeresz engem! Én az ilyenhez hozzá vagyok
szokva. Ha van a mi fáj az egészben, nem más, mint hogy jó anyám van nagyon
leverve, testvéreim bosszankodnak és én? No, nekem jó vérem van, számot ve-
tettem magammal, megírtam Lázárnak, ennek a valóságosan nyomorúságos Láz-
árnak, ki noha a Dugonics társaság elnöke, kezdetlől fogva ellenem volt, meg-
írtam neki a társaságból való kilépésemet, no meg ennek okadatolására azt is,
hogy azért lépek ki, mert nincs jogczímem bent maradni, mivel Szeged népe érde-
kében többet egy sort sem írok és ezzel végeztem. Kistelekre nem folyamodom,
olyan városnak a kegyurasága alá nem megyek, a melyik annyi időn át való dolgoz-
gatásom után, mennyi ideig szolgáltam én Szegedet, jutalmul megbuktat. Ilyen
városnak, a hol a nők Jókainak ünnepet akarnak rendezni hiúságból, ellenem
korteskednek (a nélkül hogy legnagyobb része látott volna) elkeseredetten. Lát-
nod kellett volna ezt a harcot az utolsó órákban, mint kocsiakáztak még a vén dá-
mák is szavazótól szavazóhoz Jászai¹ érdekében! Akaratlanul is mosolyogtam őket.
Hanem annyit megízentem nekik, iparkodjanak Kálmányokat nevelni, mert Sze-
ged népe nyelvhagyományai veszendőségnek vannak kitéve és ha nem pótolják
helyemet másokkal, akkor el lesznek ítélve. Ez az egyik; ehhez jött segítségül az
egyh. hatóság. Német József² volt a kérvények átküldője, ő azután informálta a
tanácsot, melynek értelmében összeférhetetlen s tudja Isten milyen és milyen va-
gyok. A választás előtt nem jelölték meg a forrást, hogy védekezhessem, de a bu-
kás után a kávéházakban nyíltan tárgyalták. Április hó 23-án kaptam meg a tanács
az információt. 24-én hallottam róla, mentem a tanács némely tagjaihoz, hogy

¹ Jászai Géza, kit Kálmány helyett megválasztottak. A választásról tudósít a Szegedi Híradó és a Szegedi Napló az év április 27-1 száma.

² 1874 és 1889 között csanádi segédpüspök.

szóljak velők, hja, barátom! elkéstem, mert már akkor meg volt téve minden elenem. Barátom, nem ismered te ezt a keucz népet, megcsal ez téged hamarabb, mint az örmény, azért mondják, ha Vásárhelyen meg nem lopnak, Szegeden meg nem csalnak stb. elmehecz az egész világon, ne félj! Nekem ezt meg kellett tenem, hogy lássam, érdemes-e ennek a népnek az érdekében fáradni, költekezni. Kár, hogy nem láttad a szemteleneket, a kik megizentették, hogy reám szavaznak, menjek el hozzájuk, mert első alkalommal, hogy nálok jártam, nem voltak otthon; ez mind arra ment ki, hogy a felesége előtt mutassa, milyen nagy úr, hogy még én is kérem a szavazatát; pedig csak paraszt, keucz nép ez. Ha egyik-másik írni talál neked abban az ügyben, hogy folyamodjam Kistelekre, ne engedd magad a baranyai lóra felültetni, írd nekik vissza, elég volt egy sütetből egy lepény. Kálmány most sem azért pályázott, mintha nem volna meg neki a mindennapi kenyere, de tudni akarta, érdemes-e annak a keucz népnek dolgozni tovább is. Itt küldöm az értekezés néhány ívét, az egész 75 lap, a hátra levő 3 lapot ismered, nincs benne semmi új, ára 1 korona (50 kr.). Szerezz egy pár ismeretöt, de egy cikket alá se legyen a te neved, vagy Wlisclocki³ írva, használjatok más neveket, üthettek Szegeden kedvetek szerinti, mint olyan városban, a melyeknek nincsenek irodalommal komolyan foglalkozó fiai, (hiszen az irodalom történeti kézi könyvek Dugonicsot emlegetik csak és engem), de nem is neki valók, mert megbuktatják őket ignota quantitasok ellenében is. Másotok szólhat a cikkben az autonómiáról is, mi ha van, nem kell 18 évig káplánoskodnom, míg mások, a kik csak a humusukkal fognak az emberiségnek használni, jó javadalmakkal vannak ellátva. És küldjete az ily féle cikkekben egyet Nagyságos Pálffy Ferenc polgármester úrnak Szegedre és egyet Méltóságos Németh Józsefnek Temesvárra. Mikorra soraitok a lapokban megjelennek, akkorára fűzött példányokat adok fel a számotokra a póstára. Üdvözölve mindnyájatokat, maradtam szerető barátod

Kálmány

IX.

Csanádpalota, 1898. augusztus 22.

Kedves Barátom! Rólam írt nagyon is kiténtető soraidat és a küldött lapokat köszönöm. Küldtem belőle Szentkláraynak is, a ki nagyon helyesnek találta a benne kifejtett óhajtatást, hogy a jobb plébániákat azok kapják, a kik irodalmilag is dolgoznak. Azt kérdezed, mit fogok tenni? Megigérted már évekkal ezelőtt, hogy eljössz hozzám, az igaz, hogy ígérd meg, ne add meg, nem károsít az meg!? de én azt hiszem, a mi késik, nem múlik. Ha eljöttél volna, tudnád, hogy mi a teendőd ma. Adok hát „prograncsot” — palotai szólás. Először elcsépeletetek, beszédetem a párbért, a könyveket beköttetem, a szobákat kifestetem, berendezem magamat, szememet, ha lehet, látóbbá tétetem, no de az utolsót kivéve ezek és több ily haszontalanságok, téged nem érdekelnek, azért érdekesebb dologról is teszek említést, pl. ha gabonát adok el, nyomatok, megyeszerte gyűjtést rendezek már t. i. a tiszta magyar községekben és egyik-másik kézen levő kötetet nyilvánosságra hozom. Ha a szememet sikerül helyrehozni, érdekes értekezéseket is fogok írni. Ezekről beszélhetünk, ha meglátogatsz. Nálam — mint másoknál is — első az egészség, nem tudom hogy írtam-e neked torok-, tüdő bajról, az első az utolsó következménye, vedd hozzá a szembajt is — ez az (!) is éppen olyan olvashatatlannak, mint a te írásod — ha mindezeket összeveszed, kapsz egyiptomi setétséget logaritmussal összekeverve az egészségre vonatkozólag. Mindemellett is hiszem, hogy még hasznom hozzitek — és ez jó jel, hogy így bizom — van bennem valami kivihetetlen ismerni nem akaró erő, még ha belátom is, hogy ezt vagy amaz a tudomány kivihetetlennek tartja, én ezzel, ha szakomba vág, nem elégszem meg; míg ez meglesz bennem addig bizom, hogy használhatok. Bpsten létemkor sajnáltalak, hogy az orrodal törlőd el az írásodat, ma irigylem, hogy te lehetsz csak kettőnk közül közellátó, én pedig messze — jobbanmondva alig — látó. Az Erdélyi Kárpáti Egyesületbe írass be és küldesd meg a folyóiratokat, a pénzt azonnal beküldöm. Írd meg, mikor jössz el, hogy itthon találj! Üdvözlöm kedves családot, maradtam szerető barátod

Kálmány Lajos

X.

Arad, 1910. január 20.

Kedves Barátom! A napokban Palotán voltam, levelezőlapodat találtam az ásztalon; mondjam-e, hogy megörültem, mikor olvastam, hogy régi vágyad telje-

³ Wlisclocki Henrik (1843—1922) etnográfus, Herrmann és Kálmány barátja.

sül, nyomatni fogod Ipolyit, mire nagy szükségünk van, értem a mythológiáját. Én 5 hónap óta itt vagyok, gyógyítatom magam, márcziusra, ha igaz, kigyógyulok és haza megyek. Nem orvos gyógyít, hanem ügyvéd¹ s jó órában mondjam, elég szépen. Márcziusban azután nyélbe ütöm a munkát, addig, hogy ne heverjek, olvasgatók s hagyományokat jegyezgetek le, mondjuk, silányakat; de mit is várhatunk Aradtól, német város keverve oláhhallal s elvétve talál benne az ember magyart is, de ez is elvesztette, ha évekig lakott már Aradon, a nyelvjárását. De nem is igen van szabad időm; sokat kell járni. Ez a gyógyító mód még eddig legtöbbet ért. A csorvási csoda doktor² szinte dicsérhetem az orvosi tudománnyal szemben csak annál az volt a kár, hogy testgyakorlatokat nem végeztetett. Ezzel a betegséggel még tudtommal mindenkinek sok baja volt s nem hallottam, hogy tökéletesen kigyógyult volna belőle valaki; de ez nem aggaszt, sőt arra ösztökél, hogy megmutassam, hogy nem lehetlenség kigyógyulni. Most már bírok sebesen írni, így írom ezeket a sorokat is. Ha lassan írok, mint most a pár sort írni fogom, elég jól írok. Erről bővebben Pesten. Most ismét gyorsan jobban mondvam, sietve írok. Ha haza megyek dolgozom erősen; de előbb körutat teszek. Kérdezd meg Vikárt, hogy érdemes-e fonográfot venni dallamok megmentésére, elég hűen adja-e vissza s 3—400 frtért lehet-e jót kapni? Van egy pár dal és tudom, hogy ki tudja, különösen egy gyönyörű ballada, a melyiket érdemes lesz dallamostól megmenteni. Erről bővebben nem írok, basáról szól. Dühncharadt munkája a Naturságan érdekes műnek látszik, nem lehetne-e antiquarice megszerezni? Abafi eladta-e a magyar népköltés féle könyveit pl. Csapót, Merényit, Gaalt, Bartalust? Mikor a szél megütött, tönkre tették a könyvtáramat, felhányták a padlásra, ellopkodták. Nem volt elég a Szegedi nagy árvíz 79-ben, hogy elvitte, helyesebben mondvam bevizskította, tönkre tette a könyveimet, még ez is kellett. Sokat is kérdeztem egyszerre, de azért írv, mert ha nem felelsz, akkor én még jobban fogok hallgatni tehát viszontlátásra! természetesen most csak levélileg. Szeretettel

Kálmány Lajos

(Thököly-tér 1. szám. Dr. Opre Péter leveleivel)

XI.

Szeged, 1913. szeptember 15.

Kedves Barátom! Azt hiszem, hogy legjobb lesz nekem a Hagyományok I. kötetét Szegeden nyomatni, mert nem bízom, hogy te hamarjában nyomathatsz, miután most is a helyett, hogy megírtad volna, hogy oly nagyságban, papirosan, nyelvjárásilag szedve — mint megírtam — mennyiért vagy 400 példányt nyomatni, (!) miként a Szeged népe van, (a betűk valamivel kisebbek is lehetnek, mint írtam), e helyett azt írod, hogy majd beszélsz velem stb. Üzleti dolgokban az írás beszél, én beszélésnek nem vagyok barátja, azért arra kérlek, írv papirosan a vétel után 48 óra alatt olvashatólag egy ajánlatot s ha elfogadhatom, elfogadom, viszem magammal az I. kötetet hozzád s a II. kötet is nem sokára készen lesz, mert Aarnet megkaptam. Ha pedig 48 óra alatt nem kapok e levelem vétele után tőled ajánlatot, hanem majd megint húzni-halasztani akarod, akkor megyek más könyvsajtó tulajdonoshoz. Ezt a levelemet holnap kezdedhez kapod, vagyis 16-dikán, 18-dikán kapom az ajánlatot. 19-dikén megyek fel hozzád, viszem a kéziratot, ha hozzád nem, Endrényihez,¹ mert már a körműnkre égett s ha rád nem várok, már régen nyomatok. Ha te is úgy készülödsz, mint Sebestyén a nyomatással (az enyém több mint 2 éve van fent) akkor könnyen töltesz rajtad akár-melyik sajtótulajdonos. Szeretettel

Kálmány Lajos

XII.

Szeged, 1913. december 31.

Uraságod eddigelé tanúsított viselkedéséből, melyet a Hagyományok I. kötete nyomtatásában tanúsított, levonva a következtetést, elhatároztam minden összekötetést megszakítani Uraságoddal s a jövőben többé meg nem újítani és a nyomtatás ügyét ügyvédnek adtam át határozatom értelmében. Azt hiszem nem kell Uraságod eljárását magyarázgatnom. Nov. 1-től december 31-ig még 2 ívet sem nyomtatott ki. Én a gyűjtemény készletelését be fogom írni az előszóban, nálam fel vannak jegyezve a dátumok, mikor mit küldött s mit írtam, ebben az ügyben

¹ Opre Péter gyógykezeléssel is foglalkozó ügyvéd; 1911-ig működött Aradon.

² Engi Tüdő Vincze; Tömörkényi „Tanyai orvosságok” c. cikkében írt róla, ld. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője 1907. 238—245.

¹ Endrényi Lajos, az 1883-ban alapított szegedi nyomda és lapkiadó vállalat tulajdonosa.

Uraságnak; itt haszontalan lesz minden mosakodás. Előbb szépszerével igyekeztem az ügyet lebonyolítani: kerestem sajtó tulajdonost, hogy hajlandó-e átvenni az Ön kiszedett lapjait és nem íveit, megnézték s nem mutattak hajlandóságot, nem volt más mit tennem, mint az ott levő kétszáz koronát, melyet, hogy megkapott, itt az elismerő sora, és az ott levő kéziratot követelem. Hogy az ügy ennyire ment, Önt(!) az oka, amiről meggyőződtem Váczott létemkor. Hogy több kellemetlensége ne legyen, hiszem pósta fordultával leküldi a 200 koronát, most még csak ennyit követelek, ha azonnal leküldi a kézirattal, mert van a ki még megkísérti, hogy mentül előbb napvilágot lásson; de későbbben jóval többet kell fizetnie. Gondoljon a mit akar, Soraira a jövőben nem felelek.

Kálmány Lajos

A leveleket közléteszi: KULCSÁR MARGIT

Almási Gyula Béla: Kisunoka